

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-33-37

УДК 378.14

Гайдаржийська О.М.*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного авіаційного університету***Щепина Т.Г.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного авіаційного університету***Білобловська А.І.***студент
Національного авіаційного університету*

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН

Стаття присвячена дослідженню значення, а також обґрунтуванню необхідності існування специфічного підходу до вивчення фінансових дисциплін у вищих навчальних закладах. Здійснено аналіз динаміки рівня місячної заробітної плати працівників різних галузей та кількості закладів освіти III-IV рівнів акредитації в Україні упродовж 2014-2018 років. Представлено основні положення методики викладання фінансових дисциплін. Сформовано систему методів їх викладання. Визначено необхідність використання в освітньому процесі низки інноваційних технологій. Поетапно структуровано механізм системи фінансово-економічної освіти. Представлено результати анкетування викладачів щодо вибору певного методу викладання, що дало змогу встановити високу якість наданих освітніх послуг та відповідальне ставлення до виконуваної викладачами роботи.

Ключові слова: метод, методичний прийом, фінансова дисципліна, освітній процес, система освіти, мотивація.

Гайдаржийская О.Н., Щепина Т.Г., Белобловская А.И. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ ДИСЦИПЛИН

Статья посвящена исследованию значения, а также обоснованию необходимости существования специфического подхода к изучению финансовых дисциплин в высших учебных заведениях. Осуществлен анализ динамики уровня месячной заработной платы работников различных отраслей и количества учебных заведений III-IV уровней аккредитации в Украине на протяжении 2014-2018 годов. Представлены основные положения методики преподавания финансовых дисциплин. Сформирована система методов их преподавания. Определена необходимость использования в образовательном процессе

ряда инновационных технологий. Поэтапно структурировано механизм системы финансово-экономического образования. Представлены результаты анкетирования преподавателей по выбору определенного метода преподавания, что позволило установить высокое качество предоставляемых образовательных послуга ответственное отношение к выполняемой преподавателями работы.

Ключевые слова: метод, методический прием, финансовая дисциплина, образовательный процесс, система образования, мотивация.

Haidarzhyska Olha, Shchepina Tetiana, Biloblovska Alina. METHOD OF STUDY OF FINANCIAL DISCIPLINES

The article is devoted to the study of the value of a specific approach to the study of financial disciplines in higher education institutions. It also substantiates the necessity of its existence. The methodology and basic principles of teaching financial disciplines are considered, taking into account the involvement of Ukrainian specialists in European integration processes, the general globalization of economic processes and other modern factors and contributing to a high level of theoretical accountability, qualitative acquisition of practical skills in the field, as well as the development of such personal qualities as speed and flexibility of thinking, adaptability, business etiquette. The analysis of the dynamics of the level of monthly wages of employees of different industries and number of educational institutions of III-IV accreditation levels in Ukraine during 2014-2018 has been carried out, as a result of which concrete trends of the education sector have been identified. The system of methods of teaching them is formed. It has been established that the choice of the optimal method of teaching financial discipline should be carried out directly by the teacher, taking into account the scale of the audience, the number of students, the purpose of the class, subjects, etc. However, the most popular method of teaching financial disciplines today is lecture classes. The necessity to use a number of innovative technologies in the educational process is facilitated, which facilitates the teaching of financial disciplines and allows the use of such techniques as visual support for lectures, payments by means of MS Excel, on-line student counseling, distribution of lecture materials and homework using e-mail, the use of programs designed to test students in order to determine their level of theoretical knowledge, the introduction of licensed program products to solve situational problems. The mechanism of the system of financial and economic education is gradually structured. The results of the questionnaires of teachers concerning the choice of a certain method of teaching were presented, which allowed to establish the high quality of the provided educational services and a responsible attitude to the work performed by the teachers.

Keywords: method, methodical method, financial discipline, educational process, education system, motivation.

Постановка проблеми. Розвиток євроінтеграційних процесів у нашій країні обумовлює трансформацію підходів до підготовки кваліфікованих фахівців-фінансистів, які будуть конкурентоспроможними не тільки на вітчизняному ринку праці, а і складуть достойну конкуренцію на світовому ринку. Сучасний роботодавець зацікавлений в обізнаних, теоретично підкованих працівниках, які оволоділи практичними навичками на високому рівні та вміють швидко та якісно знаходити нову інформацію, підлаштовуватися під мінливий характер економічних процесів та встигати за новітніми технологіями.

Фактично фінансист, який працює в інтересах керівника, є посередником та ретранслятором між первинною інформацією та звітністю. Він повинен дотримуватись єдиних стандартів, правил та відповідати вимогам управлінців.

З іншого боку на міжнародному рівні сьогодні особлива увага приділяється фінансово-економічній освіті, оскільки вона відіграє важливу роль не тільки в майбутній професійній діяльності студентів, але й соціально-культурному житті громадськості, бо фінансово обізнаний суб'єкт суспільства є джерелом фінансових ресурсів держави, елементом розвитку економіки тощо.

У зв'язку з цим важливого значення набуває оволодіння сучасними формами і методами викладання фінансових дисциплін, що забезпечить підвищення рівня якісної підготовки майбутніх фахівців у галузі фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням методик та способів викладання фінансових дисциплін займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Я.Я. Болюбаш, Л.С. Виготський, К.М. Гарбера, С.І. Грцуленко, І.В. Душина, С.М. Еш, Г.О. Ковальчук, В.Г. Кремінь, В.М. Нагаєв, С.М. Ніколаєнко, Г.О. Москалюк, Н.М. Олійник, Н.Ю. Потапова-Сінько, М.С. Степко, С.М. Ступчук, І.В. Тернова, Д. Уетленд, В.Д. Шинкарук, І.В. Шкрабак, Р. Штайнер, В.І. Юрченко та багато інших. Однак, попри значний науковий доробок названих авторів, слід зауважити, що при дослідженні методичних аспектів викладання фінансових дисциплін,

враховуючи стрімкий розвиток та специфіку вітчизняної євроінтеграції, досі лишаються невирішеними проблеми структурування, методики, а також нерозглянуті питання практичного застосування пропонованих методик, що і обумовлює доцільність проведення у статті дослідження.

Інформаційна база статті представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених [2–10], а також статистичними даними [1]. Основою дослідження є наукові методи, серед яких доцільно виділити: аналіз і синтез, порівняння та абстрагування, а також систематизацію та узагальнення – під час формулювання висновків проведеного дослідження.

Мета дослідження полягає у розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення методики викладання фінансових дисциплін в Україні.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти все більш популярними стають економічні та фінансові спеціальності, про що свідчать дані щорічного конкурсу на спеціальності даного напрямку за останні роки. Така цікавість до фінансової освіти спричинена низкою факторів, а саме:

- існуванням постійного попиту на фахівців даного спрямування на ринку праці;

- високим рівнем їх заробітної плати – для порівняння доцільно розглянути рівень заробітної плати працівників, які задіяні у різних сферах (рис. 1);

- посиленням євроінтеграційних процесів тощо.

За даними рис. 1 неважко бачити, що спостерігається значна диференціація рівня заробітної плати працівників різних галузей, однак, незмінно упродовж 2014-2018 років найвищий її рівень мають фахівці з фінансової та страхової діяльності. Саме це обумовлює значну популяризацію даних професій. Проте, зменшення кількості вищих навчальних закладів (рис. 2) може свідчити про недостатній рівень наданих освітніх послуг. Для покращення ситуації щодо якості освітніх послуг і виникає потреба в удосконаленні методики викладання фінансових дисциплін.

Відомо, що методика викладання фінансових дисциплін передбачає та відтворює основні засоби та форми передачі фінансово-економічних знань фахів-

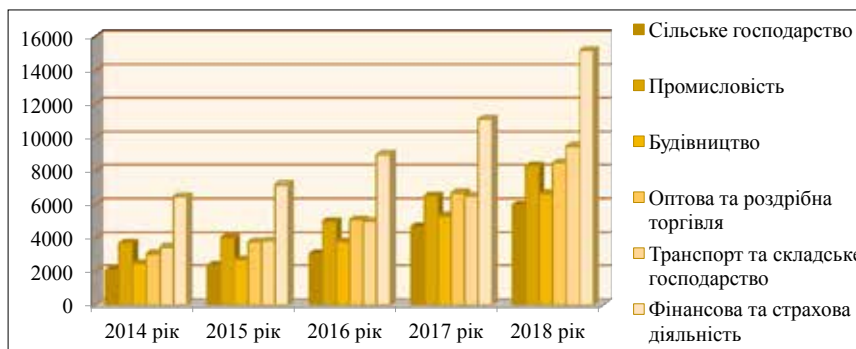

Рис. 1. Динаміка рівня місячної заробітної плати працівників різних галузей в Україні упродовж 2014-2018 рр., грн

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики [1]

* дані наведені станом на січень кожного з аналізованих років у розрахунку на одного штатного працівника;

** дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

*** дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб

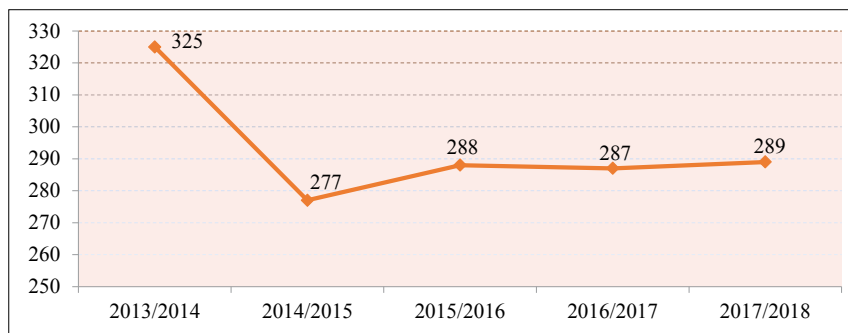

Рис. 2. Динаміка кількості закладів освіти в Україні упродовж 2014-2018 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики [1]

* дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях;

** з 2016/17 навчального року – університети, академії, інститути.

цями провідних галузей економічної науки. Для створення в Україні економічно організованого суспільства, для підняття рівня фінансової свідомості необхідно, щоб система фінансово-економічної освіти як складова культури була адекватна сучасним вимогам менеджменту за умов ринкових відносин [2, с. 164].

Зміна соціально-економічних умов на теренах нашої країни, сучасна економічна криза та перехід до нової економічної системи призвели до кризи у сфері вищої і середньої освіти в Україні. Ця криза спричинена багатьма факторами: застарілою системою освіти; «відпливом умів» з науки та освіти; соціальною незахищеністю викладачів та студентів; недостатнім фінансуванням тощо. На жаль, найбільшим ступором у справах фінансової освіти є відсутність необхідного фінансування та стандартів викладання фінансових дисциплін [3, с. 240].

У сучасних умовах розвитку економіки, враховуючи залучення українських фахівців у євроінтеграційні процеси, загальну глобалізацію економічних процесів та інші сучасні фактори від майбутнього фінансиста вимагається високий рівень теоретичної підкованості, якісне оволодіння практичними навичками роботи в даній галузі, а також такі особисті якості як швидкість і гнучкість мислення, адаптивність, бізнес-етикет та ін. Ці складові і визначають принципи викладання фінансових дисциплін.

Проаналізувавши сучасний досвід, можна стверджувати, що систему фінансової освіти прийнято поділяти на такі етапи [4, с. 85]:

1. Засвоєння фінансово-економічних знань.
2. Перетворення фінансово-економічних знань у переконання та установки.
3. Набуття вмінь реалізовувати знання у реальній фінансовій діяльності.

Раціональність виконання кожного з даних етапів обумовлює ефективність викладання фінансових дисциплін. Перший етап вимагає здійснення правильного відбору теоретичного забезпечення, високого рівня підготовки викладачів та зацікавлення студентів. Другий – застосування специфічних інструментів фінансово-економічного мислення, якими ми користуємося при аналізі й вирішенні економічних проблем, закономірностей, а також способів розрахунків та розкриття різних фінансових питань в освітньому процесі. Тут важлива роль належить мотивації студентів з боку викладача, а також спонуканню їх до співпраці. Третій етап вимагає використання різних форм навчання та можливості знайомства здобувачів вищої освіти з реальним бізнесом та фінансовими процесами, о йому властиві.

Зупинимось більш детально на методичному забезпеченні процесу викладання фінансових дисциплін. Метод навчання – це спосіб спільної діяльності

викладача і студента, спрямований на досягнення освітніх цілей [5, с. 36]. Різноманіття методичних прийомів вражає великою кількістю та їх суттєвими відмінними рисами (табл. 1).

Вибір оптимального методу викладання тієї чи іншої фінансової дисципліни належить здійснювати безпосередньо викладачу, враховуючи масштаб аудиторії, кількість слухачів, мету заняття, тематику тощо. Однак, найбільш популярним методом викладання фінансових дисциплін на сьогодні є лекції. Економісти Струбер та Макголдрик виявили, що біля 83% змісту навчальної програми з будь-якої фінансової дисципліни подається саме у вигляді лекційного заняття.

Варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку вищої школи лекції активно поєднуються з альтернативними методами навчання. Класичні об'ємні лекції в даний час стають все менш актуальними та ефективними. Найбільш популярними методами читання лекції є впровадження компоненту участі студентів, який має багато варіацій. Найбільш відомі з них: збір теоретичного матеріалу студентами за темою лекції, формування ними коментарів за кожним блоком лекційного матеріалу, організація студентів в групи з метою подання рецензії щодо змісту кожної лекції, написання резюме, яке буде зведене в документ для огляду курсу. Популярними у навчальній діяльності є також лекції-обговорення, лекції-лабораторні, лекції з проблемою вибору та лекції-демонстрації [6].

Дослідження вибору методів викладання фінансових дисциплін, яке було здійснене американськими вченими [7], показує, що з-поміж опитаних викладачів усі погодились з необхідністю поєднання різних методів навчання та відходу від домінування лекційних занять на сучасному етапі. Серед запропонованих на вибір методів навчання були:

- лекційні заняття;
- обговорення в групах;
- використання засобів масової інформації;
- проведення експериментів;
- спільне навчання та робота в малих групах;
- виконання завдань із використанням матеріалів у друкованому та електронному доступі.

За даними, представленими на рис. 3, найбільша частка відповідей припадає на варіант «завжди дотримуюсь певного методу викладання», що свідчить про високу якість наданих освітніх послуг, відповідальне ставлення до виконуваної викладачами роботи тощо.

Рис. 3. Результати анкетування викладачів щодо вибору певного методу викладання, %

Джерело: побудовано авторами на основі опрацювання [7]

Переважна більшість опитуваних засвідчили зменшення часу на проведення наукових досліджень у сфері фінансів через необхідність зростання витрат часу на консультування студентів щодо виконання домашніх завдань. Така тенденція робить нагальним вирішення питання щодо застосування передових методів у викладанні фінансових дисциплін.

Особливого значення набуває використання інноваційних технологій в процесі викладання фінансових дисциплін у зв'язку з необхідністю постійного опрацювання великих масивів інформації, складністю розрахунків, комплексністю та значною кількістю показників. Використання сучасного обладнання значно полегшує процес викладання дисциплін фінансового напрямку та дозволяють застосовувати такі прийоми:

- візуальний супровід лекційних занять;
- здійснення розрахунків за допомогою MS Excel;
- on-line консультування студентів;
- поширення лекційних матеріалів та домашніх завдань за допомогою електронної пошти;
- використання програм, передбачених для тестування студентів з метою визначення рівня їх теоретичних знань;
- впровадження застосування ліцензованих програмних продуктів для вирішення ситуаційних завдань.

Висновки. На сучасному етапі розвитку освіти і науки якісне та ефективне викладання фінансових дисциплін має важливе значення, оскільки виконує низку функцій: підготовчу, розвивальну, адаптуючу та ін. Таке становище обумовлює необхідність застосування в освітньому процесі при підготовці фахівців-фінансистів всього різноманіття видів та методів навчання та важливість використання інноваційних технологій.

Нами було проаналізовано передумови підвищення попиту на освітні послуги щодо здобуття ква-

Таблиця 1

Класифікація методичних прийомів викладання фінансових дисциплін

№ з/п	Класифікаційна ознака	Методичні прийоми
1	Джерело передачі знань	– Словесні методи (лекція, дискусія) – Наочні методи (ілюстрація матеріалів за допомогою таблиць, карт, діаграм) – Практичні методи (вирішення ситуаційних задач, виконання практичних завдань)
2	Ступінь участі суб'єктів освітнього процесу у створенні навчального матеріалу	– Академічний – Активний – Інтерактивний
3	Спосіб передачі інформації	– Пряме викладання – розкриття у формі розповіді певних питань – Непряме викладання – залучення студентів у проблемну ситуацію та самостійний пошук розв'язку проблемних питань – Моделювання – схематичне представлення реальних ситуацій – Навчання в групах – спільна праця декількох студентів над вирішенням певної проблеми
4	Характер діяльності студентів	– Пояснювально-ілюстративний метод – Репродуктивний метод – Метод проблемного викладу – Частково-пошуковий (евристичний метод) – Дослідницький метод

Джерело: удосконалено авторами на основі опрацювання [5; 9–10]

ліфікації з фінансових спеціальностей. Розглянуто основні методичні аспекти викладання фінансових дисциплін в Україні та закордоном. Обґрунтовано важливість вивчення фінансових дисциплін. Досліджено мотиваційну складову. Сформовано систему методів викладання фінансових дисциплін. Визначено необхідність використання в освітньому процесі інноваційних технологій. Поетапно структуровано механізм економічної системи освіти: засвоєння економічних знань; перетворення економічних знань у переконання та установки; набуття вмінь реалізувати знання в економічній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.12.2018).
2. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки : навчально-методичний посібник. Київ : КНЕУ, 1998. 280 с.
3. Балягіна І.А., Богорад М.А. Методика викладання економіки : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ : КНЕУ, 2003. 341 с.
4. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті. Київ : КНЕУ, 1999. 128 с.
5. Грицуленко С.І., Потапова-Сінько Н.Ю., Гарбера К.М. Методика викладання економічних дисциплін : навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. Одеса : ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2012. 224 с.
6. Ступчук С.М. Методичні аспекти викладання економіки у вищих навчальних закладах: зарубіжний досвід. *Економіка. Управління Інновацій*. 2014. Вип. 2(12). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_2_54 (дата звернення: 22.12.2018).
7. Becker W.E. Teaching Economics at the Start of the 21st Century: Still Chalk-and-Talk. URL: <http://www.deepdyve.com/lp/american-economic-association/teaching-economics-at-the-start-of-the-21st-century-still-chalk-and-LVVYpRfWZM> (дата звернення: 22.12.2018).
8. Болюбаш Я.Я., Левківський К.М., Сухаріков Ю.В. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. Київ : Вид-во НМЦВО МОНУ, 2004. 24 с.
9. Інтерактивні методи навчання у підготовці спеціалістів для банківської системи України : збірник наукових праць. Суми ; Харків : ВВП «Мрія-1» ЛТД, 2001. 134 с.
10. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : ЦУЛ, 2003. 316 с.